

Padişahların Kılık Kıyafet Oyunları

19. yüzyıla kadar Osmanlı padişahları, kılık kıyafetlerini değiştirip yollara düşerlerdi... Herkes eteklerine yüz sürmek için beklerken onlar, gecenin bir vakti gizlice sokaklarda dolaşırlardı... Tebasına halktan biri gibi bakmanın tek yolu buydu. Karanlıklarda fısıldanan sözleri duymanın da...

Ayře Sevim

Bazen bizi kimseciklerin tanımadığı bir yere gitmek isteriz. Elimizde olsa bir filmin içine veya bir romanın sayfaları arasına karışmak geçer içimizden. "Kaybolmak" kelimesinin büyüsü o denli artar ki, sonunda haysuz bir arkadaş gibi sürekli itekler bizi... Herkesin hürmet ettiğini bilir, fakat kimin gerçekten dost olduğunu anlayamazlardı... Hatta, padişahların padişah olmalarının dışında, sosyal hayatı olduğu gibi görme, kendileri hakkında aslında neler düşünül-



düğünü öğrenme imkanları da yoktu. Ve onlar da kaybolmayı dilediler sonunda. Kısacık bir zaman diliminde de olsa tebarlarının arasına halktan biri olarak katılmayı arzuladılar. Böylece "Tebdil-i Kıyafet" ortaya çıkmıştı, yani "Kılık Değiştirme". Bu kılık değiştirme işi o kadar büyük bir maharetle yapılıyordu ki; padişahı farklı giysiler içinde gören halk, asla onun devletin başındaki kişi olacağını tahmin edemiyordu. Altın işlemeli kumaşları, paha biçilmez ipekleri, rengarenk kıyafetleri olmayınca padişahı nereden tanıyabilirlerdi ki? Kimin aklına gelir, karşısındaki insanın aslında tebdili kıyafetle dolaşan padişah olduğu? Yani o zamanların deyimiyle tebdil gezdiği...

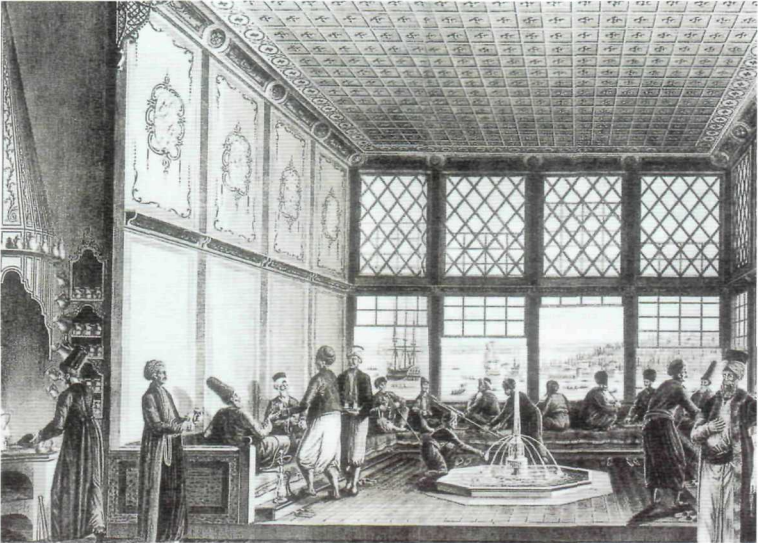
Kılık değiştirmenin adabı

Her padişahın kendi zevkine göre bir kılık değiştirme şekli ve adabı vardı. Kimi asker

kılığında halkın arasına çıkıyor, kimisi şehir dolaşan bir derviş kılığına giriyordu. Bazısı her gün görülen esnaftan birinin kıyafetini kendisine seçiyor, bazısı toplum içinde hürmet gösterilen elbisesini giyip öyle dolaşıyordu. Osmanlı'da her kesimden insanın kıyafetleri birbirinden farklı olduğu için padişahların kıyafet seçimlerini ancak böyle sınıflandırabilmek mümkün.

Kanuni asker kıyafetlerini seçerdi

Acaba hangi padişahlar hangi kıyafetleri seçiyordu kılık değiştirmek için? Mesela, Kanuni Sultan Süleyman, Sadrazamı İbrahim Paşa ile sipahi yani asker kılığında dolaşırdı halkın arasında. Sipahinin özelliği ekip biçebileceği bir toprağa sahip olmasıydı. Savaş zamanlarında sipahi, emrindeki askerlerle savaşa katılırken, barış zamanlarında kendisine ait olan toprağı ekip biçerdi. Böylece hem emrindeki askerlerin hem





de kendisinin barış zamanı ekonomik bir sıkıntısı olmazdı. Yani Kanuni'nin seçtiği kıyafetin asıl sahipleri zaten hürmet görmüş. Yine de padişah olmaya benzer mi? Sadrazam İbrahim Paşa ile yeni kostümleriyle gezinip, halk ne yapıyor, devletinden, padişahından bir sıkıntısı var mı? Soruşturur, öğrenirlermiş.

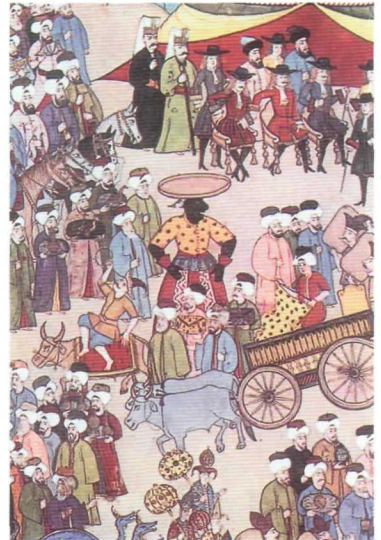
II. Osman bahçıvan kılığında...

II. Ahmet, Mevlevî şeyhi kılığında, II. Abdülhamit ise; Mekke Emirleri'nin kıyafeti olan şerif kılığında çıkarmış tebdil gezmesine. III. Mustafa yanında Kahvecibaşı Hasan Beyzade Mustafa, Nakşi Efendi olmadan pek çıkmazmış sokaklara. Kıyafet olarak sarayda görevli silahlı muhafızların yani hasekilerin elbiselerini seçermiş. Padişahların arasında en ilgi çekici olanı II. Osman'dı. Çünkü o, ne askeri bir kıyafet giyermiş, ne

de toplumda statüsü yüksek olan din alimlerinin kıyafetini tercih edermiş. Bostancı yani sebze bahçıvanı kılığında dolaşmış.

Düzeni sağlamanın tek yolu

Koskoca Osmanlı Padişahları sadece haklarında neler konuşulduğunu duymak için böylesine zahmetli bir işe koyulmazlardı. Düzeni sağlamak, hırsızları yakalamak ve ceza vermek de onların işiydi. Örneğin IV. Murat İstanbul'daki serserileri yola getirmek için sık sık kılığını değiştirip sokaklara atarmış kendini. Bir gün de İran seferine çıkmadan önce "Orduyu bir kolağan edeyim" diye çıkmış tebdil gezmeye. Ama dört vezirini, olmasını gereken yerlerde göremeyince küplere binmiş. Padişah, "Demek ben yokken işler böyle yürüyor" deyip dördünü de; güzelim İstanbul'dan Kıbrıs'a sürgüne göndermiş.





Padişahı tanıyana konuşma yasağı

III. Mustafa ise, çok sık Ayasofya Camii'ne tedbil kıyafetiyle sabah namazını kılmaya gidirmiş. Hatta, yine bir gün kendisi sabah namazını kılarken, sefaret tercümanlarından biri de orada bulunuyormuş ve padişahı tanımış. Kurallara göre, padişahı tedbil kıyafetle görüpte tanıyan birinin onu tanımamazlıktan gelmesi ve bu olayı da kimseye anlatmaması gerekliymiş. Çünkü padişahlar kılık değiştirip gezince yanında korumaları olmuyormuş. Padişah oldukları anlaşılırsa hayatları tehlikeye girermiş. Ama bu sefaret tercümanı gördüğü bu olayı dayanamayıp gittiği konaklarda, toplantılarda ballandıra ballandıra bir güzel anlatmış. Fazla zaman geçmeden olay sarayda duyulmuş ve III. Mustafa'nın kulağına kadar gitmiş. Olan da çenesini tutamayan zavallı sefaret tercümanına olmuş bu sefer. Hemen boynu vurdurulmuş tercümanın. 1177 yılında da Çorum Alaybeyi Feyzullah diye bir kişinin başına aynı şey gelmiş. Yine III. Mustafa'yı tedbil kıyafetiyle tanıyanca fırsat bu fırsattır demiş ve yanına gidip padişaha "Padişahımız" diye hitap ederek kendini tanıtmaya kalkmış. Zavallı adamcağız bu hareketinden olumlu sonuçlar umarken hayatından olmuş.

III. Osmanın kebab keyfi!

III. Osman ise normalde bir padişahın yapmasının çok ayıp olduğu bir şeyi halktan biri olmanın rahatlığıyla gerçekleştirmiş. Çarşıdan satın aldığı gözleme, kebab, leblebi, muhallebi gibi şeyleri beygir üzerinde rahat rahat yermiş. I. Abdulhamit de çok sık tedbil gezermiş. Rastladığı yolsuzlukları sadrazamına bildirir gereğinin yapılması için emirler verirmiş. Fatih Sultan Mehmet de kılık değiştirenlerin başında gelirmiş. Hatta Fatih'in ünlü vezirlerinden biri olan Gedik Ahmet Paşa'yı da böyle bir gezi anında tanı-



Her padişahın kendi zevkine göre bir kılık değiştirme şekli ve adabı vardı. Kimisi asker kılığında halkın arasına çıkıyor, kimisi şehir şehir dolaşan bir derviş kılığına giriyordu. Bazısı her gün görülen esnaftan birinin kıyafetini kendisine seçiyor, bazıları da toplum içinde hürmet gösterilen alimlerin elbisesini giyip öyle dolaşıyordu.

masından sonra vezirliğe yükseltmiş. Bir gün, ünlü padişah Fatih Sultan Mehmet bir aşhaneye yani bugünkü adıyla bir lokantaya girmiş. Bakmış ki oradaki aşçı, hem padişahı hem de bir askeri kurum olan Yeniçeri Ocağı'nı kıyasıya eleştiriyor. Aşçı "Ben vezir olsaydım" diye başlayan konuşmalarında, çevresinde biriken kalabalığa iştahlı bir şekilde projelerini anlatıyormuş. Fatih Sultan Mehmet adamı yorum yapmadan bir güzel dinledikten sonra ertesi gün saraya çağırıyor ve ona "Sen dışarıda hem padişahı hem de Yeniçeri Ocağı'nı eleştirmişsin doğru mu?" diye sormuş. Aşçı, "Evet, doğru" deyince padişah, adamcağızın boynunu vurdurtmamış, tam tersine gayet sakın bir biçimde "O zaman söylediklerini yap, eleştirdiğin mevzuları düzelt. Seni vezir yapıyorum, ama bir şartla bu söylediklerin yerine gelmezse boynun gider" demiş. İşte ünlü Gedik Ahmet Paşa'nın vezirliğe yükselişi böyle...

Fethi hak eden İstanbul halkı

Yine Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetme çıkmadan önce, tebdili kıyafet yaparak fethi için insanların hazır olup olmadıklarını

ölçmek amacıyla halkın arasına çıktığı bilinir. Sabahın erken saatlerinde sokağa çıkan padişah bir dükkana girer ve alışveriş eder. Fakat dükkana sahibi istenilen ilk şeyi verdikten sonra ikincisini vermez ve "Ben bu sabah siftehimi yaptım, alacağınız diğer şeyi yan taraftaki dükkandan alın, o komşum henüz siftehimi yapmadı." der. Bunun üzerine Fatih, diğer dükkana geçer. O da bir önceki gibi ilk malı sattıktan sonra padişaha başka bir dükkana gitmesini söyler. Fatih her gittiği dükkanda aynı muameleyle karşılaşır. Böylece şehrin büyük bir kısmını dolaşır. Bu sonuçtan fazlasıyla memnun kalan padişah Allah'a dua eder ve İstanbul'u fethetmeye karar verir. Çünkü bu şekilde birbirini düşünen bir halkı Allah'ın savaşta yalnız bırakmayacağına ve onları zaferle mükafatlandıracağına inanır.

19. yüzyıla kadar süren bu tebdili kıyafet geleneği zamanla önemini kaybetmiş ve sonra da tamamen kalkmış; geride padişah ve halk arasında yaşanan sırları bırakarak...

Nisan 2002 tarihinde TÜRSAB dergisin'de yayınlanmıştır.